

Čtenářská gramotnost

Osmnáctidílný seriál MF DNES je určen žákům základních škol a jejich rodičům. Na ukázkách kvalitní beletrie a zadaných úloh se naučíte lépe porozumět textu, přemýšlet o něm a dobře ho využít, což se vám může hodit nejen při přijímacích.

7. díl

Řekni to obrazem

Bez obrazných vyjádření by **stoly neměly nohy, lahve hrdla**, jako máme my lidé. Neříkali bychom **je černou ovčí své rodiny**, když někdo dělá ostudu svým příbuzným. Neříkalo by se **to jsi objevil Ameriku**, když někdo přišel na něco, co už všichni víme. V populárně naučném textu nám autor pomůže tím, že ukáže, jak se věc podobá tomu, co známe a co je podobné. Básník píše o životě Boženy Němcové, tak, jako by bojovala s mnohohlavým drakem. Neříká rovnou, že mívala hlad. Jemu i nám totiž jde o pocity a o prožitek. Obrazné vyjádření nás překvapí tím, jak se obvyklé věci podobají něčemu vzrušujícímu nebo vzácnému. Pochopíme něco, co jsme předtím neznali. A zažijeme krásu, ať už je náš dojem radostný, nebo třeba smutný.

Ukázky
možných odpovědí

MLADŠÍ ČTENÁŘI

Jak úlohy řeší mladší čtenáři?

A Najdou věty a podtrhnou slova: Polom ... najdou lýkožrouti. Rozmnoží se v nespočetnou armádu, a když vyletí, čeká na ně hodovní síň prostřená od hlíny k nebi.

B Vyberou třeba slovo nahnáno ve větě: „Z toho mají nahnáno nejen smrky, ale i lesníci.“ A přeloží ji: Lýkožrouta se bojí smrky i lesníci. Mohou vybrat mnohá další místa: postrach lesů; víme, co nám píše; koruny lechtají jeřáby...

C Například:
1) Dneska se na nás slunce usmálo mezi beránky.
2) Ponořila jsem se do četby a hodina uplynula.

Shodovat bychom se měli v určení výrazů, které jsou v textu o lýkožroutovi obrazné. Každý čtenář si je ale může přeložit jinými slovy. Důležité je, aby se „překlad“ neodchýlil od toho, co znamenají.

STARŠÍ ČTENÁŘI

Jak řeší zadání starší čtenáři?

A Paní je jako hrdina z pohádky. Potíží bylo tolik a byly těžké, že to připomíná boj s drakem.

I když se podaří zahnat jeden problém, hned přijdou další.

B I když paní bojovala s drakem a utínala mu hlavy, zůstala chudá, a tak neměla nikdy vyhráno.

C Autor vymyslel tuto kompozici, aby každou hlavu draka oddělil. První sloka má rým až s předposlední. Mezi tím se rýmuje ob jednu. Úplně poslední sloka je jiná, takže si jí všimneme. Začíná „ale“ a čteme, že všechny usekané hlavy nejsou výhra, když je člověk chudý.

Vykládáš si báseň o naší paní Boženě Němcové podobně jako my? Pokud je tvůj výklad odlišný, ujasni se, že není v rozporu s tím, co se v textu píše. A určitě si o tom s někým popovídej!

Zadání pro mladší čtenáře

A Přeložili jsme do obvyklé řeči místo, kde autor použil obrazné vyjádření: Lýkožrouti se rozmnoží a v poškozeném lese všichni najdou dostatek potravy. Odhal ho v textu a podtrhni si v něm slova, která mají obrazný význam.

B Hledej v textu další slova, která mají obrazný význam. Přelož místa jako v úloze A.

C Vyjádři obrazně jednu z vět:
1) Dneska slunce zasvitlo mezi bílými oblaky.
2) Začítla jsem se a brzo byl konec hodiny.

Lýkožrout smrkový (Jiří Dvořák)

... Největším postrachem lesů je lýkožrout smrkový: z toho mají nahnáno nejen smrky, ale i lesníci.

Dnes už o lýkožroutovi známe skoro všechno. Víme dokonce, i co nám píše. Ale popořádku. Brouk s hnědými krovkami a dlátem na zadečku tu s námi žije miliony let. Dlouho to vypadalo, že se dokážeme srovnat: co je broučí, necháme broukům a to lidské zbude lidem. Jenže pak jsme se naučili lesničit. Až někdy půjdete na houby, rozhlédněte se. Uvidíte smrk, za smrkem smrk a za tím smrkem smrkasmrkasmrk. Tam, kde lesníci příroda, to vypadá jinak: koruny mohutným bukům lechtají jeřáby a javory, mezi nimi vystrkují špičky modříny, jedle i smrky. Vítr takový les jen tak nepokácí. Kůrovci si tam musí pastvu hledat. Zdravý strom se brání. Jak? Zalepí brouka v chodbičce smůlou a... smůla. Ve smrkovém poli to tak nechodí. Když se do korun opře vichřice, kmeny padají jako kuželky. Polom si hned - často dřív než chlapi s pilami - najdou lýkožrouti. Rozmnoží se v nespočetnou armádu, a když vyletí, čeká na ně hodovní síň prostřená od hlíny k nebi.

Až tam jednou přijdete, najdete smutné kmeny bez kůry a na nich podivné obrazce. Tajným broučím písmem je tam napsáno: DĚKUJU! VÁŠ LÝKOŽROUT.

(Zdroj: Dvořák, Jiří. Havětník. Praha: Baobab, 2015. Upraveno.)

Naše paní bojuje s drakem (František Halas)

Devatero hlav stála bídě sama

První

Kouska chleba není

Druhá

Co na sebe vzít

Třetí

Nárek dětí z nachlazení

Čtvrtá

Jak zaplatit byt

Pátá

Botky na dranc rozbité

Šestá

Z uhlí spálen prach

Šedá

Kdypak ten dluh splatíte

Osmá

Nemoc v útrobach

Devátá je

Láska za horama

Ale Pánbůh chodil za ní s pokladničkou jak už chodí za chudáky.

(Zdroj: Halas, František. Naše paní Božena Němcová. Praha: Československý spisovatel, 1984.)

Zadání pro starší čtenáře

A Básník použil krátký básnický obraz „bojuje s drakem“. Dvě slova stačí, aby za nimi čtenář mohl vyčíst mnoho významů, i když je autor ani nenapsal. Jaké významy vyčteš ty?

B Co podle tebe znamenají verše: „Ale Pánbůh chodil za ní s pokladničkou / jak už chodí za chudáky.“

C Všimni si uspořádání básně. Proč vymyslel autor právě takovou kompozici?

Zkuste si

Vezmi si knihu, kterou právě čteš. Čti souvisle 15 minut. Najdeš v přečtené části nějaká obrazná vyjádření nebo přirovnání? Jaká? Vysvětli si jejich význam v textu.

Stranu připravil čtenářský tým projektu Pomáháme školám k úspěchu rodinné nadace Renáty a Petra Kellnerových a redaktorka MF DNES Bohdana Jarošová.

» PŘÍŠTĚ

Literární zvyklosti a proměny

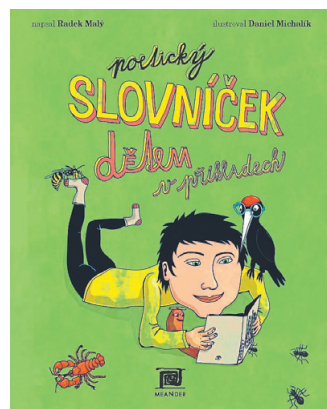
Tipy na čtení

Jiří Dvořák

Havětník

Pro čtenářské potěšení i pro poučení dětem i dospělým sepsal autor „encyklopedii příběhem“. Představuje rozmanitou havěť, s níž žijeme, kam se hne, ale moc toho o ní nevíme. Kromě lýkožrouta tu potkáte roztoče, čmelíky, faraony, sršně, vši... A můžete sledovat bohatství obrazných vyjádření.

Radek Malý

Poetický slovníček dětem v příkladech

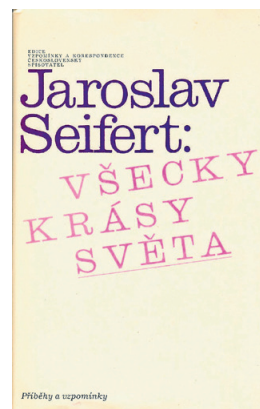
V tomhle slovníčku jsou to hlavní básně pro děti a vtipné celostránkové ilustrace. Nad nimi poznáme, že se hodí znát v poezii i některé důležité termíny. Anebo dostaneme nápad si takovou básničku sami napsat.

Premysl Rut

Menší poetický slovník v příkladech

Sbírka, ve které autor vtipně podává své básnické parodie, epigramy a ohlasy i „poetické definice“ k pojmům z básnického řemesla i literární poetiky.

Jaroslav Seifert

Všecky krásy světa

Vzpomínky velkého básníka složené z příhod a příběhů živě a citlivě vyprávějí o místech, lidech - o mnoha umělcích, ale i o mladých láskách - a o zážitcích z básníkovy rodného Žižkova a z dnes již dávné Prahy a okolí.